

РОЗДІЛ 10 СУДОУСТРІЙ; ПРОКУРАТУРА ТА АДВОКАТУРА

УДК 347.965.6

СТАДІЯ УХВАЛЕННЯ РІШЕННЯ В ДИСЦИПЛІНАРНІЙ СПРАВІ ЩОДО АДВОКАТА: ДЕЯКІ ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ

THE STAGE OF MAKING A DECISION ON A DISCIPLINARY CASE AGAINST A LAWYER: SOME PROBLEMATIC ISSUES

Заборовський В.В.,
*доктор юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільного права та процесу
Ужгородського національного університету*

Булеца С.Б.,
*доктор юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри цивільного права та процесу
Ужгородського національного університету*

Фазикош В.Г.,
*кандидат юридичних наук, доцент,
професор кафедри цивільного права та процесу
Ужгородського національного університету*

У статті авторами розкриваються деякі процедурні питання стадії ухвалення рішення в дисциплінарній справі щодо адвоката. Звертається увага на наявні недоліки і прогалини правового регулювання вказаної стадії та пропонуються можливі шляхи їх усунення. Робиться висновок щодо необхідності законодавчого закріплення переліку обставин – як тих, що обтяжують (виключний), так і тих, які пом'якшують (примірний) відповідальність адвоката, пропонується власний перелік таких обставин.

Ключові слова: адвокат, дисциплінарна відповідальність адвоката, ухвалення рішення в дисциплінарній справі, обставини, які обтяжують відповідальність, обставини, які пом'якшують відповідальність.

В статье авторами раскрываются некоторые процедурные вопросы стадии принятия решения по дисциплинарному делу относительно адвоката. Обращается внимание на имеющиеся недостатки и пробелы правового регулирования указанной стадии, предлагаются возможные пути их устранения. Сделан вывод о необходимости законодательного закрепления перечня обстоятельств как отягчающих (исключительный), так смягчающих (примерный) ответственность адвоката, предлагается собственный перечень таких обстоятельств.

Ключевые слова: адвокат, дисциплинарная ответственность адвоката, принятие решения по дисциплинарному делу, обстоятельства, отягчающие ответственность, обстоятельства, смягчающие ответственность.

In this article the authors disclose some procedural issues of the decision-making stage in the disciplinary case against a lawyer. Attention is drawn to the existing shortcomings and gaps in the legal regulation of this stage and suggests possible ways to eliminate them. It is concluded that it is necessary to legislate the list of circumstances – both those that aggravate (exceptional) and those that mitigate (approximate) the lawyer's responsibility and propose a list of such circumstances.

Key words: lawyer, disciplinary liability of lawyer, decision-making on disciplinary matters, circumstances aggravating responsibility, circumstances mitigating responsibility.

Постановка проблеми. Процедура притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності неодноразово була предметом нашого наукового дослідження [1, с. 646–701; 2; 3; 4]. Розкривалися нами й питання стосовно сутності стадій дисциплінарного провадження щодо адвоката (провадження перевірки відомостей про дисциплінарний проступок адвоката [5]; порушення дисциплінарної справи [6]; розгляд дисциплінарної справи [7]; ухвалення рішення в дисциплінарній справі [8], а також такої факультативної – оскарження рішення в дисциплінарній справі [9]).

Актуальність даної теми полягає в тому, що стадія ухвалення рішення в дисциплінарній справі є завершальною стадією процедури притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності, а наявність значних недоліків правового регулюванні, зокрема відсутності переліку обставин – як тих, що обтяжують (виключний), так і тих, які пом'якшують (примірний) відповідальність адвоката, негативно впливає на забезпечення належних умов винесення законного та справедливого рішення в дисциплінарній справі.

Стан опрацювання. Теоретико-правові і практичні проблеми процедури притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності, зокрема і стадії ухвалення рішення в дисциплінарній справі, були предметом досліджень

низки науковців. Окремі аспекти даної проблеми висвітлені в працях А.М. Бірюкової, Ю.П. Гармаєва, Т.С. Коваленко, М.С. Косенко, В.В. Манзюка, Р.Г. Мельниченко, Д.П. Фіолєвського й інших.

Метою статті є дослідження деяких проблемних питань щодо забезпечення належної реалізації стадії ухвалення рішення в дисциплінарній справі щодо адвоката. Автор ставить перед собою такі завдання: розкрити деякі процедурні питання стадії ухвалення рішення в дисциплінарній справі; проаналізувати позиції науковців насамперед у контексті визначення переліку обставин, які обтяжують / пом'якшують відповідальність адвоката; на основі проведеного аналізу виявити недоліки та прогалини правового регулювання, що стосуються такої стадії дисциплінарного провадження, як ухвалення рішення в дисциплінарній справі, що можуть створювати перепони у винесенні законного та справедливого рішення в справі.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до ч. 1 ст. 41 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» [10], рішення дисциплінарної палати ухвалюється більшістю голосів від її загального складу, крім рішення про припинення права на заняття адвокатською діяльністю, яке ухвалюється двома третинами голосів від її загаль-

ного складу. Варто зауважити, що член дисциплінарної палати Кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури (далі – КДКА), який перевіряв відомості про дисциплінарний проступок адвоката, не бере участі в голосуванні. На відміну від ухвалення рішення про порушення або відмову в порушенні дисциплінарної справи стосовно адвоката, яке ухвалюється більшістю голосів членів палати, які беруть участь в її засіданні, у такому разі вже йдеться про більшість (дві третини) голосів від загального складу дисциплінарної палати.

На нашу думку, для забезпечення додаткової гарантії незалежності адвоката в контексті здійснення його професійної діяльності більшістю від складу дисциплінарної палати КДКА відповідного регіону повинні вирішуватися тільки питання про застосування до адвоката одного з таких дисциплінарних стягнень, як попередження та зупинення права на зайняття адвокатською діяльністю від одного місяця до одного року. Застосування ж такої крайньої міри дисциплінарного стягнення, як позбавлення права на зайняття адвокатською діяльністю з наступним виключенням з Єдиного реєстру адвокатів України, повинно бути віднесено виключно до компетенції самої КДКА. До того ж рішення про припинення права на заняття адвокатською діяльністю повинно ухвалюватися двома третинами голосів від загального складу такої комісії. Так само вважає А.М. Бірюкова, яка зазначає, що для «ефективної роботи КДКА до повноважень дисциплінарної палати КДКА слід віднести розгляд дисциплінарних справ та прийняття рішень щодо застосування дисциплінарних стягнень, окрім позбавлення права на заняття адвокатською діяльністю, прийняття рішення про яке віднести до компетенції КДКА» [11, с. 18].

У п. 2 ч. 1 ст. 41 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» передбачено, що рішення в дисциплінарній справі має бути вмотивованим. Під час обрання виду дисциплінарного стягнення враховуються обставини вчинення проступку, його наслідки, особа адвоката й інші обставини. Незважаючи на те, що нормами даного Закону чітко визначена вимога про необхідність вмотивування рішення в дисциплінарній справі, на жаль, не всі КДКА дотримуються такої вимоги Закону. Так, рішеннями № ПІ-017/2014 від 30 травня 2014 р. [12], № ПІ-003/2015 від 19 лютого 2015 р. [13], № ПІ-10/2018 від 28 лютого 2018 р. [14] Вища кваліфікаційно-дисциплінарна комісія адвокатури (далі – ВКДКА) вказує на те, що за відсутності доказів порушення адвокатом Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» та Правил адвокатської етики, відсутні підстави для притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності, оскільки не доведена винувата поведінка адвоката, яка б незаперечно свідчила про вчинення ним дисциплінарного проступку.

Ми цілком погоджуємося з такою позицією ВКДКА, оскільки нею в даному разі дотримано положення ч. 2 ст. 67 Правил адвокатської етики [15], за якою щодо відносин дисциплінарної відповідальності адвокатів діє презумпція невинуватості, та положень ч. 1 цієї ж статті, за якою дисциплінарні стягнення повинні застосовуватися лише за винні правопорушення. Більш детально така презумпція розкривається в п. 7 Положення про порядок розгляду скарг щодо неналежної поведінки адвоката [16], в якому зазначається, що адвокат вважається невинуватим у вчиненні дисциплінарного проступку і не може бути підданий дисциплінарному покаранню доти, доки його вину не буде доведено законним порядком і встановлено рішенням дисциплінарної палати КДКА про притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності. Крім того, зазначено, що адвокат не зобов'язаний доводити свою невинуватість у вчиненні дисциплінарного проступку, а обов'язок доказування вини адвоката у вчиненні дисциплінарного проступку покладається на особу, яка ініціює дисциплінарне провадження стосовно адвоката. Заслуговує на увагу й по-

ложення про те, що звинувачення адвоката не може ґрунтуватися на припущеннях, а всі сумніви щодо доведеності вини адвоката тлумачаться на його користь. Ми поділяємо таку позицію українського законодавця, оскільки за жодних обставин дисциплінарне стягнення, навіть у формі попередження, не повинно ґрунтуватися на припущеннях, без належної доказової бази.

Як уже зазначалося, під час обрання виду дисциплінарного стягнення враховуються обставини вчинення проступку, його наслідки, особа адвоката й інші обставини. На жаль, український законодавець не вказує на всі умови, які мають бути встановлені під час обрання того чи іншого дисциплінарного стягнення стосовно адвоката.

Під час обрання конкретного виду дисциплінарного стягнення велике значення мають також обставини, які пом'якшують, та обставини, які обтяжують відповідальність адвоката за дисциплінарне правопорушення. З огляду на те, що українське законодавство не врегульовує зазначене питання, правозастосовна практика КДКА і погляди науковців також різноманітні.

Так, Т.С. Коваленко у своєму дисертаційному дослідженні «Дисциплінарна відповідальність адвокатів» вказувала на необхідність доповнення попереднього Положення про кваліфікаційно-дисциплінарну комісію адвокатури п. 36–1, за яким «обставинами, що пом'якшують відповідальність адвоката за дисциплінарне правопорушення, є: попередня бездоганна репутація адвоката, його позитивна характеристика; щире каяття; відсутність нищих або корисливих мотивів; добровільне відшкодування збитків або усунення заподіяної шкоди; вчинення правопорушення внаслідок неправомірного зовнішнього тиску чи втручання в його діяльність посадових осіб державних органів, органів досудового слідства, суду, прокуратури або будь-яких інших осіб; вчинення правопорушення під впливом сильного душевного хвилювання або при збігу тяжких особистих чи сімейних обставин; брак досвіду правничої практики. При призначенні міри дисциплінарного стягнення щодо адвокатів члени дисциплінарної палати КДКА можуть визнати пом'якшувачими інші обставини, не зазначені в Положенні. Обставинами, що обтяжують відповідальність за дисциплінарне правопорушення адвоката, визнаються: повторне протягом року вчинення дисциплінарного правопорушення; нищий або корисливий мотив; сукупність правопорушень; зловмисне створення перешкод дисциплінарному судочинству шляхом затягування процесу або вчинення дій, спрямованих на уникнення справедливого покарання; тяжкі наслідки, до яких призвели неправомірні дії адвоката» [17, с. 182].

Дещо інший перелік випадків, які обтяжують або пом'якшують дисциплінарну відповідальність та мають братися до уваги під час вибору засобів впливу на адвоката, наводить О.О. Бусуріна. Вона зазначає, що до обставин, які «пом'якшують дисциплінарну відповідальність адвоката, належать: первинність притягнення до дисциплінарної відповідальності; каяття в скоєному дисциплінарному проступку; добровільне повідомлення про вчинений ним дисциплінарний проступок; добровільна компенсація завданої шкоди або усунення несприятливих наслідків; вчинення дисциплінарного проступку за збігу тяжких особистих або сімейних обставин; наявність заслуг перед адвокатською спільнотою і заохочень; нетривалий стаж адвокатської діяльності (до 1 року); вагітність і пологи. Як обставини, що обтяжують дисциплінарну відповідальність адвоката, варто враховувати: повторне вчинення дисциплінарного проступку, якщо за перший дисциплінарний проступок вже застосовувалося дисциплінарне стягнення і воно установленим порядком не знято або не погашено; вчинення двох і більше дисциплінарних проступків, за жоден з яких не було застосовано дисциплінарне стягнення, а також вчинення однієї дії (бездіяльності), що має ознаки двох і більше дисциплінарних проступків; скоєння про-

ступку з мотивів власної вигоди або ж аморальних інтересів; умисне вчинення дисциплінарного проступку; зловживання адвокатом довірою; вчинення дисциплінарного проступку в стані сп'яніння» [18, с. 13].

Щодо критеріїв, які мають братися до уваги під час обрання міри дисциплінарної відповідальності стосовно адвоката, слушною є думка Ю.П. Гармаєва. Автор у дослідженні питання про невиконання чи неналежне виконання адвокатом його професійних обов'язків перед довірительцем у кримінальному судочинстві зазначає, що велике правове значення в цьому разі буде мати вирішення таких питань: які порушення прав і законних інтересів підозрюваного, обвинуваченого були допущені під час досудової (судової) стадії кримінального судочинства; які з них перебувають у причинному зв'язку з незаконним притягненням особи до кримінальної відповідальності (незаконним засудженням, взяттям під варту тощо); наскільки явними були ці порушення закону для адвоката через об'єктивні та суб'єктивні причини: рівень його професійної кваліфікації, досвід роботи, навантаження в інших справах, ступінь участі в даній справі тощо. Тобто якою мірою усвідомлював адвокат і чи усвідомлював взагалі, що стосовно його підзахисного допускаються ті чи інші порушення закону; якщо адвокат розумів або за необхідної сумлінності мав розуміти, що закон порушено, то що він мав зробити для усунення порушень, відновлення порушених прав підзахисного; що він реально зробив в інтересах підзахисного (або проти його інтересів); чи не перешкождали йому в належному виконанні професійних обов'язків які-небудь об'єктивні і суб'єктивні причини: хвороба, відрядження, незаконна протидія з боку посадових осіб правоохоронних органів, погрози, шантаж, насильство тощо» [19, с. 37].

З огляду на відсутність законодавчо закріпленого переліку пом'якшувачів та обтяжуючих обставин, КДКА наділяються можливістю самостійно надавати кваліфікацію тим чи іншим обставинам. Під час дослідження дисциплінарної практики рад адвокатських палат різних суб'єктів Російської Федерації (далі – РФ) Р.Г. Мельникович вказує на те, що до пом'якшувальних обставин можна віднести: позитивну характеристику, відсутність вчинення адвокатом раніше серйозних проступків (Алтайський край), необхідність здійснення догляду за хворою матір'ю (Нижегородська область), визнання власної провини (Республіка Татарстан). До обтяжуючих обставин ради відносять такі випадки: адвокат притягується повторно за аналогічне порушення (Республіка Татарстан); адвокат керується міркуваннями власної вигоди й аморальними інтересами (Алтайський край); систематичне (66 разів) невиконання рішення органів адвокатського самоврядування (Алтайський край)» [20, с. 17]. До того ж автор доходить висновку, що здебільшого в досліджуваних ним дисциплінарних провадженнях ради адвокатських палат не виявляли та не мотивували пом'якшувальні й обтяжуючі обставини.

Отже, для забезпечення винесення рішень у дисциплінарній справі щодо адвоката, які б відповідали принципам законності та справедливості, вважаємо за необхідне законодавчо закріпити виключний перелік обставин, що повинні розглядатися як обтяжуючі обставини, та закріпити примірний перелік обставин, що пом'якшують відповідальність адвоката за вчинений ним дисциплінарний проступок.

На нашу думку, до виключного переліку обставин, що обтяжують дисциплінарну відповідальність адвоката, мають бути віднесені такі:

- повторне протягом року вчинення дисциплінарного проступку, якщо до адвоката вже було застосоване дисциплінарне стягнення;
- сукупність або повторність дисциплінарних проступків протягом року, якщо за жодний із них до адвоката не було застосовано дисциплінарного стягнення;
- вчинення дисциплінарного проступку з особистих або корисливих мотивів;

- завдання дисциплінарним проступком значної шкоди інтересам клієнта та (або) адвокатури;

- вчинення дисциплінарного проступку адвокатом, який був представником (захисником) клієнта, поєднане зі зловмисною домовленістю з іншими учасниками процесу, інтереси яких суперечать інтересам його клієнта;

- скоєння адвокатом дисциплінарного проступку, який поєднаний з умисним введенням його клієнта в оману, зі зловживанням довірою клієнта та з використанням впливу важкої для його клієнта обставини;

- вжиття адвокатом заходів, які пов'язані з умисним приховуванням дисциплінарного проступку та (або) його наслідків;

- умисне затягування адвокатом розгляду дисциплінарного провадження для уникнення можливості застосування до нього дисциплінарного стягнення;

- вчинення дисциплінарного проступку, який має зухвалити та демонстративний характер;

- скоєння дисциплінарного проступку адвокатом, який перебуває в стані алкогольного або наркотичного сп'яніння, або під впливом інших одурманюючих засобів;

- продовження протиправної поведінки адвокатом, незважаючи на відповідне зауваження посадових осіб органів адвокатського самоврядування без застосування до адвоката засобів дисциплінарного впливу.

Обставинами, які пом'якшують дисциплінарну відповідальність адвоката, вважаємо такі:

- щире каяття адвоката у вчиненому ним дисциплінарному правопорушенні;

- примирення особи, яка подала скаргу, та адвоката;

- добровільне повідомлення адвоката про вчинений ним дисциплінарний проступок;

- скоєння дисциплінарного проступку в стані сильного душевного хвилювання (афекту) або за збігу тяжких особистих чи сімейних обставин;

- позитивна характеристика адвоката, наявність різного роду заохочень від органів адвокатського самоврядування;

- вжиття адвокатом заходів для запобігання можливості настання шкідливих наслідків дисциплінарного проступку та (або) добровільне відшкодування завданих збитків;

- відсутність досвіду в професійній діяльності адвоката через нетривалий стаж його роботи за фахом;

- вчинення адвокатом дисциплінарного проступку під впливом погрози або примусу з боку органів прокуратури, слідства, суду, органів державної влади чи будь-яких інших осіб.

Потрібно враховувати й те, що даний перелік має бути відкритим, а тому дисциплінарні палати КДКА можуть визнавати й інші обставини за такі, що пом'якшують дисциплінарну відповідальність адвоката.

Рішення в дисциплінарній справі ухвалюється за відсутності адвоката, стосовно якого порушено дисциплінарну справу, та особи, яка ініціювала питання про дисциплінарну відповідальність адвоката. У п. 8.12 Регламенту кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури (у новій редакції) [21] передбачено, що коли рішення кваліфікаційної та дисциплінарної палати ухвалені під час виконання певних повноважень КДКА (зокрема, і під час вирішення питання про дисциплінарну відповідальність адвоката), то такі рішення є рішеннями КДКА, які видаються від її імені як документи окремо визначеної форми. Також зазначається, що таке рішення підписується головою КДКА, головою та секретарем палати.

З огляду на те, що рішення в дисциплінарній справі стосовно адвоката ухвалюється більшістю (двома третинами) голосів від загального складу дисциплінарної палати, подібно до процесуальних кодексів, воно повинно підписуватися, крім вищевказаних осіб, всіма членами палати, які брали участь у голосуванні. На нашу думку, саме такий стан речей забезпечить адвоката й особу, яка

ініціювала питання про дисциплінарну відповідальність адвоката, від можливих ситуацій, коли рішення будуть ухвалюватися без фактичного розгляду справи та будуть підписуватися лише головою та секретарем палати. Саме такий факт встановлено рішенням ВКДКА № 006/2013 від 12 листопада 2013 р. [22]. Потрібно також зважати на те, що в п. п. 5.5.3 та 8.6 згаданого Регламенту передбачено, що член кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури має право на окрему думку, яка викладається письмово. Дана окрема думка додається до протоколу засідання КДКА (палати) і не оголошується під час оприлюднення рішення. На жаль, чинне національне законодавство не визначає подальшої долі такої окремої думки в разі, якщо рішення КДКА не було оскаржене (у п. 24 попереднього Положення про кваліфікаційно-дисциплінарну комісію адвокатури [23] передбачалося, що коли рішення в справі з окремою думкою не було оскаржено, то справа надсилалася голові Вищої кваліфікаційної комісії адвокатури).

Не містить чинне українське законодавство і жодних вимог щодо змісту рішення в дисциплінарній справі стосовно адвоката. А тому показовою є ч. 3 ст. 52 проекту закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» (на базі законопроекту реєстр. № 1430 з урахуванням експертного висновку Ради Європи від 13 жовтня 2009 р. та пропозицій Комісії з утвердження верховенства права і зміцнення демократії) [24], в якій зазначається, що рішення в дисциплінарній справі повинно містити: назву комісії; час та місце ухвалення рішення; прізвища й ініціали членів комісії; прізвище, ім'я, по батькові адвоката, щодо якого провадилося дисциплінарне провадження; обставини справи; пояснення адвоката, якщо такі надавалися; пояснення суб'єкта ініціювання дисциплінарної відповідальності адвоката; обґрунтування ухваленого рішення з посиланням на докази (зокрема, дії, що призводять до дисциплінарної відповідальності, вказівку на міру дисциплінарної відповідальності, застосовану до адвоката, або підстави для закриття справи); порядок і строк оскарження рішення. З подібних позицій виходить і російський законодавець, який у п. 14 ст. 23 Кодексу професійної етики адвоката [25] вказує на те, що висновок кваліфікаційної комісії має бути вмотивованим і обґрунтованим та повинен складатися із вступної, описової, мотивувальної і резолютивної частин, розкривати зміст кожної з таких частин. Враховуючи вказане, вважаємо за необхідне, щоб український законодавець, використовуючи насамперед досвід російського, закріпив у національному законодав-

стві зміст рішення в дисциплінарній справі стосовно адвоката. Це, з одного боку, полегшить роботу дисциплінарних палат відповідних КДКА, а з іншого боку, має апіорі забезпечити повноту й обґрунтованість вказаних рішень.

У ч. 3 ст. 41 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» передбачено, що рішення оголошується на засіданні дисциплінарної палати КДКА. Копія рішення надсилається або вручається під розписку адвокату й особі, яка ініціювала питання про дисциплінарну відповідальність адвоката, протягом трьох робочих днів із дня ухвалення рішення. На нашу думку, необхідно внести зміни у вказану норму, закріпивши положення, за яким надсилання такого рішення повинно здійснюватися виключно у формі, яка б надала можливість зафіксувати не тільки сам факт такого надсилання (з метою забезпечення дотримання вищевказаного строку), а й факт отримання даного рішення учасниками дисциплінарного провадження, що повинно відігравати важливу роль у забезпеченні можливості оскарження рішення в дисциплінарній справі. Необхідно врахувати й норму п. 56 Положення про порядок розгляду скарг щодо неналежної поведінки адвоката, за якою у виняткових випадках, залежно від складності справи, складання повного тексту рішення може бути відкладено на строк не більше трьох робочих днів із дня закінчення розгляду справи, але вступна і резолютивна частини рішення оголошуються в засіданні, в якому закінчився розгляд справи. Також вказаним Положенням врегульовується порядок виправлення наявних у рішенні описок чи арифметичних помилок (п. 59).

Висновки. Однією з основних стадій дисциплінарного провадження стосовно адвоката є стадія ухвалення рішення в дисциплінарній справі. Позитивним є положення українського законодавства, згідно з яким під час обрання виду дисциплінарного стягнення враховуються обставини вчинення проступку, його наслідки, особа адвоката й інші обставини. Водночас вітчизняний законодавець не вказує на всі умови, які мають бути встановлені під час обрання того чи іншого дисциплінарного стягнення стосовно адвоката. Отже, з метою забезпечення винесення законного та справедливого рішення в дисциплінарній справі вважаємо за необхідне законодавчо закріпити перелік обставин – як тих, що обтяжують (виключний), так і тих, які пом'якшують (примірний) відповідальність адвоката. Водночас на підставі аналізу як дисциплінарної практики КДКА, так і позицій науковців пропонуємо власний перелік таких обставин.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Заборовський В.В. Правовий статус адвоката в умовах становлення незалежної адвокатури України: монографія. Ужгород: Видавничий дім «Гельветика», 2017. 900 с.
2. Заборовський В.В. Окремі аспекти процедури притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності. Порівняльно-аналітичне право. 2014. № 5. С. 408–410. URL: http://pap.in.ua/5_2014/123.pdf (дата звернення: 30.08.2018).
3. Заборовський В.В. Приводи для порушення дисциплінарного провадження відносно адвоката за законодавством України та Російської Федерації. Порівняльно-аналітичне право. 2014. № 6. С. 352–356. URL: http://pap.in.ua/6_2014/109.pdf (дата звернення: 30.08.2018).
4. Заборовський В.В. Деякі аспекти відповідності процедури притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності міжнародним принципам адвокатського самоврядування. Rights and freedoms of man and citizen: mechanism of application and protection by various branches of law: International Research and Practice Conference (Bratislava (Slovak Republic), 19–20 September 2014.). Kherson: Publishing house «Helvetica», 2014. P. 241–243.
5. Заборовський В.В. Перевірка відомостей про дисциплінарний проступок адвоката як початкова стадія дисциплінарного провадження щодо адвоката. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право». 2015. Вип. 30. Т. 2. С. 173–178.
6. Заборовський В.В. Порушення дисциплінарної справи як одна з основних стадій дисциплінарного провадження відносно адвоката. Порівняльно-аналітичне право. 2017. № 4. С. 308–311. URL: http://pap.in.ua/4_2017/93.pdf (дата звернення: 30.08.2018).
7. Заборовський В.В. Розгляд дисциплінарної справи як одна зі стадій дисциплінарного провадження відносно адвоката. Порівняльно-аналітичне право. 2018. № 1. С. 351–354. URL: http://pap.in.ua/1_2018/105.pdf (дата звернення: 30.08.2018).
8. Заборовський В.В., Манзюк В.В. Прийняття рішення у дисциплінарній справі як одна зі стадій дисциплінарного провадження відносно адвоката. Порівняльно-аналітичне право. 2018. № 2. С. 367–371. URL: http://pap.in.ua/2_2018/109.pdf (дата звернення: 30.08.2018).
9. Заборовський В.В. Оскарження рішення у дисциплінарній справі як факультативна стадія дисциплінарного провадження відносно адвоката. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право». 2017. Вип. 46. Т. 2. С. 142–147.
10. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 5 липня 2012 р. № 5076–VI. Офіційний вісник України. 2012. № 62. Ст. 17.
11. Бірюкова А.М., Косенко М.С. Нормативне регулювання правового статусу дисциплінарних органів адвокатури у законопроекті «Про адвокатуру та адвокатську діяльність». Адвокат. 2012. № 1. С. 16–19.

12. Рішення Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури від 30 травня 2014 р. № III-017/2014. URL: <http://vkdka.org/rishennya-iii-0172014/> (дата звернення: 30.08.2018).
13. Рішення Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури від 19 лютого 2015 р. № II-003/2015. URL: <http://vkdka.org/rishennya-ii-0032015/> (дата звернення: 30.08.2018).
14. Рішення Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури від 28 лютого 2018 р. № II-010/2018. URL: <http://vkdka.org/rishennya-ii-0102018/> (дата звернення: 30.08.2018).
15. Правила адвокатської етики, затверджені Звітно-виборним з'їздом адвокатів України від 9 червня 2017 року. URL: <http://vkdka.org/wp-content/uploads/2017/07/PravilaAdvokatskojiEtiki2017.pdf> (дата звернення: 30.08.2018)
16. Положення про порядок прийняття та розгляду скарг щодо неналежної поведінки адвоката, яка може мати наслідком його дисциплінарну відповідальність, затверджене рішенням Ради адвокатів України від 30 серпня 2014 р. № 120. URL: <http://vkdka.org/wp-content/uploads/2016/07/151.pdf> (дата звернення: 30.08.2018).
17. Коваленко Т.С. Дисциплінарна відповідальність адвоката: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.10. К., 2010. 243 с.
18. Бусурина Е.О. Дисциплинарная ответственность адвоката в правозащитной деятельности: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.11. М., 2013. 30 с.
19. Гармаев Ю.П. Ответственность адвоката перед подзащитным за ненадлежащее исполнение обязанностей. Журнал российского права. 2003. № 6. С. 34–38.
20. Мельниченко Р.Г. Меры профессиональной ответственности адвокатов. Адвокат. 2010. № 10. С. 16–21.
21. Про затвердження у новій редакції Регламенту кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури регіону: рішення Ради адвокатів України від 17 грудня 2013 р. № 268. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/MUS21753.html (дата звернення: 30.08.2018).
22. Рішення Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури від 12 листопада 2013 р. № 006/2013. URL: <http://vkdka.org/rishennya-0062013/> (дата звернення: 30.08.2018).
23. Про Положення про кваліфікаційно-дисциплінарну комісію адвокатури та Положення про Вищу кваліфікаційну комісію адвокатури: Указ Президента України від 5 травня 1993 р. № 155/93 (втратив чинність). URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/155/93> (дата звернення: 30.08.2018).
24. Проект закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» (на базі законопроекту реєстр. № 1430 з урахуванням експертного висновку Ради Європи від 13 жовтня 2009 р. та пропозицій від Комісії з утвердження верховенства права і зміцнення демократії). URL: <http://vkdka.com.ua/news-72.html> (дата звернення: 30.08.2018)
25. Кодекс профессиональной этики адвоката, принят Первым всероссийским съездом адвокатов 31 января 2003 г. URL: http://www.frapf.ru/documents/normative_acts/1059/ (дата обращения: 30.08.2018).